

UDEN FOR NUMMER

25

**SOCIALØKONOMISKE VIRKSOMHEDER
PÅ BESKÆFTIGELSESONRÅDET**

**DE SÅRBARE HAR BRUG FOR
SOCIALØKONOMIEN**

**SOCIALØKONOMISKE VIRKSOMHEDER
- DERFOR ER DE VIGTIGE AT FORSTÅ**

**SOCIAL VIRKSOMHED
- EN VELFÆRDSFORNYER?**

indhold

SOCIALØKONOMISKE
VIRKSOMHEDER PÅ
BESKÆFTIGELSESSOMRÅDET
AF BJARNE PETERSEN, DIREKTØR

4

DE SÅRBARE HAR BRUG FOR
SOCIALØKONOMIEN
AF METTE MØRK, JOURNALIST

10

SOCIALØKONOMISKE VIRKSOMHEDER
- DERFOR ER DE VIGTIGE AT FORSTÅ
AF BENT WÜRSCHING, PH.D. STUDERENDE
VED AALBORG UNIVERSITET

16

SOCIAL VIRKSOMHED
- EN VELFÆRDSFORNYER?
AF ALEC CARLBERG
OVERSAT AF TABITA WULF WRIGHT

26

UDEN FOR NUMMER

nr. 25, 13. årgang, 2012

Løssalg: 60 kr.

Dansk Socialrådgiverforening

Toldbodgade 19B

1253 København K

Tel: 70 10 10 99

Mail: ds@socialrdg.dk

Redaktion:

Frank Cloyd Ebsen, freb@phmetropol.dk

Anette Nicolaisen, anic@ucsyd.dk

Mariane Johansen, majoh@aarhus.dk

Lars Uggerhøj, lug@socsci.aau.dk

Redaktionssekretær:

Mette Mørk, mm@mettemork.dk

Produktionsstyring:

Kommunikationsafdelingen, Dansk Socialrådgiverforening

Copyright:

Forfatterne

ISSN nr.:

1600-888X

Design og produktion:

Salomet grafik & Pernille Kleinert

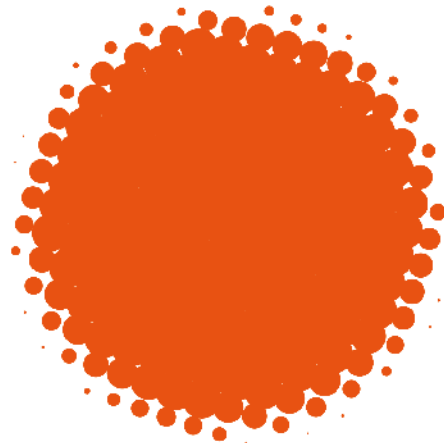
Tryk: Stibo

Oplag: 15.500

PROFESSIONSHØJSKOLEN

K

ære læser

Der er stigende interesse i socialt arbejde for, hvad socialøkonomiske virksomheder kan - og hvordan de kan understøtte et rummeligt arbejdsmarked. Også fra politisk hold er der bevågenhed. Helt konkret er der afsat penge på næste års finanslov til, at et hurtigtarbejdende udvalg undersøger barrierer for etablering og udvikling af socialøkonomiske virksomheder og kommer med konkrete anbefalinger til en ny virksomheds form. Men samtidig hersker der forskellige forståelser af, hvad begrebet dækker.

Derfor har dette nummer af Uden for nummer socialøkonomiske virksomheder som tema, hvor vi forsøger at indkredse fænomenet nærmere. Bjarne Petersens artikel lægger særligt vægt på de socialøkonomiske virksomheder, der bevæger sig på beskæftigelsesområdet, og den diskuterer, om kommunerne er gode nok til at få det bedste ud af virksomhederne. I et interview fortæller Carl Christensen om, hvad der driver ham som social iværksætter, og Bent Würching kommer tættere på en kerne af, hvad fænomenet forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder er. Endelig beretter Alec Carlberg fra Sverige, hvor de i flere år og i større omfang har etableret socialøkonomiske virksomheder.

God læselyst,

Redaktionen

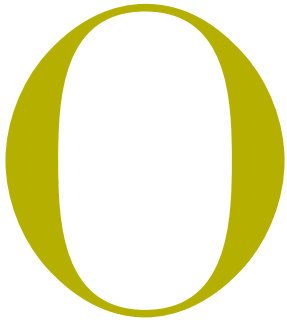
”Helt konkret er der afsat penge på næste års finanslov til, at et hurtigt arbejdende udvalg undersøger barrierer for etablering og udvikling af socialøkonomiske virksomheder og kommer med konkrete anbefalinger til en ny virksomheds form.

SOCIALØKONOMISKE
VIRKSOMHEDER PÅ
BESKÆFTIGELSESONMRÅDET

AF BJARNE PETERSEN, DIREKTØR

”Socialøkonomiske virksomheder” er en samlebetegnelse for en måde at kombinere tænkningen fra forskellige sektorer til en hybrid, der tager det bedste fra alle områder med det formål at gøre en forskel i samfundet på en økonomisk bæredygtig måde. Artiklen lægger særligt vægt på de socialøkonomiske virksomheder, der bevæger sig på beskæftigelsesområdet, og den diskuterer, om kommunerne er gode nok til at få det bedste ud af virksomhederne.

verordnet set kan socialøkonomiske virksomheder opdeles efter, om de arbejder for eller med en målgruppe. Socialøkonomiske virksomheder, som arbejder for en målgruppe, kan i praksis opfylde deres formål ved, at virksomheden donerer et eventuelt overskud til et bestemt formål, lægger frivillig arbejdskraft eller laver indsamlinger af ting til fordel for sagen.

Socialøkonomiske virksomheder, som derimod arbejder med en målgruppe, arbejder for eksempel med beskæftigelsesindsatser og jobskabelse for udsatte grupper. I praksis arbejder mange socialøkonomiske virksomheder dog både for og med en given målgruppe.

Når man ser på de offentlige arbejdspladser, uanset om der er tale om beskyttet beskæftigelse, ordinær beskæftigelse eller aktiveringsindsatser, så ligger der en begrænsning i kommunernes mulighed for at skabe arbejdspladser, der inkluderer salg og interaktion med det omgivende samfund.

Det skyldes begrænsningen i kommunalfuldmagten, og den deraf følgende begrænsning i muligheden for at drive virksomhed på markedsvilkår, fordi der er en risiko for, at det vil være konkurrenceforvridende for det private arbejdsmarked. Omvendt så har profitdrevne virksomheder ofte vanskeligt ved at etablere rammer, der er rummelige nok, og hvor arbejdspladser og opgaver er tilpasset målgruppens behov.

Socialøkonomiske virksomheder har derimod en særlig egenskab i forhold til beskæftigelsesindsatser og jobskabelsesprocesser for udsatte grupper, da de kombinerer den beskæftigelsesrettede eller sociale indsats med en reel produktion på markedsvilkår uden, at det er konkurrenceforvridende. De er ikke konkurrenceforvridende, fordi det står alle virksomheder frit for at sælge pladser til det offentlige, eller beskæftige personer i fleksjob eller skånejob, og priserne for de ydelser, som de ansatte producerer, matcher priserne i tilsvarende virksomheder.

der. Det kan være svært for de socialøkonomiske virksomheder at skabe profit, fordi det kræver en ekstra social indsats at etablere arbejdspladser til psykisk sårbare, udviklingshæmmede eller personer med andre handicap.

De socialøkonomiske virksomheder formår at skabe rummelige arbejdspladser og fremme målgruppens kompetencer ved at indrette arbejdspladsen og arbejdsopgaverne efter målgruppens særlige behov. Ofte sker det med inddragelse af frivillige, som det for eksempel er tilfældet på Cafe Kaffegal i Århus, der har en blanding af lønmede psykisk sårbare og frivillige til at stå i cafeen.

Princippet er, at man som gæst ikke skal kunne se, hvem der er hvem, og det indgår dermed også i en inklusions- og oplysningsstrategi i mødet med kunderne. Specialisterne har indrettet deres IT-konsulentvirksomhed således, at personer med autisme og lignende udfordringer kan udnytte deres særegne egenskaber til at være detaljeorienterede og fokuserede i deres arbejde som IT konsulenter¹.

Allehånde køkken er en anden socialøkonomisk virksomhed, som beskæftiger og uddanner døve indenfor kokkefaget. Et fag, som kan være vanskeligt for denne målgruppe at få beskæftigelse i². Særligt for socialøkonomiske virksomheders beskæftigelsesindsatser er, at det ikke er indsatser, som ”leger beskæftigelse”, men er faktiske indsatser, hvor målgruppen er ansat til at deltage i en reel produktion.

Målgruppen bliver derfor en ligeværdig del af arbejdsstyrken på en arbejdsplads, og de ved, at deres indsats har betydning for kvaliteten af det pågældende produkt eller den pågældende ydelse, som de er med til at producere. En indsats, der skal medvirke til at kunderne kommer igen.

INKLUSION SKABER VÆRDI

Involvering af ekskluderede individer og grupper på arbejdsmarkedet i forhold til bestemte arbejdsopgaver skaber social værdi og social forandring for den pågældende målgruppe gennem opbygningen af social kapital³ og oplevelsen af empowerment hos den enkelte⁴.

Inklusion på arbejdsmarkedet kan opbygge social kapital ved, at der skabes tillid, normer og netværk mellem de involverede på arbejdsplad-

sen, der muliggør koordinering og samarbejde til gensidig gavn for arbejdstager og arbejdsgiver⁵.

De formålsdrevne socialøkonomiske virksomheder giver fordelagtige rammer for at nytænke beskæftigelsesindsatser for specifikke målgrupper, så deres specifikke kompetencer bliver anvendt samtidig med, at deres individuelle udfordringer bliver imødekommet på den rummelige arbejdsplads, da de kan tage andre hensyn end offentlige myndigheder og private virksomheder.

Socialøkonomiske virksomheder har den fordel, at de er i tæt kontakt med den pågældende målgruppe, og at de ofte lettere kan inddrage relevante interessenter i opgaveløsningen. Det giver mulighed for at anlægge en helhedsbetragtning på den enkeltes liv, og bryde rammerne for indsatsen ud over arbejdspladsens rammer.

De socialøkonomiske virksomheder er ikke en del af det offentlige system, og producerer ofte til et privat marked eller til det offentlige på markedsvilkår. Det giver nogle andre muligheder for at opbygge et tillidsforhold med målgruppen, som gør det nemmere at bringe dem videre i deres liv.

Tillid mellem brugere og leverandører af sociale services er essentiel for løsningen af sociale problemer, da relationer baseret på tillid er en grundlæggende forudsætning for, at leverandørerne eller arbejdsgiverne opnår relevant viden om målgruppens behov for, at de bliver i stand til at blive på arbejdsmarkedet eller kan bringes tættere på beskæftigelse.

Marginaliserede gruppers livsbetingelser og handlekraft kan forandres ved hjælp af et arbejdsmarked, hvor deres kapacitet, ressourcer, selvtillid og færdigheder anvendes til, at de individuelt og kollektivt får indflydelse på deres arbejdsdag. Det er her at socialøkonomiske virksomheders beskæftigelsesindsatser kan få stor betydning.

Multitaske, som producerer tasker af kasseret materiale såsom cykelslanger, beskæftiger udsatte individer ved at strukturere arbejdet, så målgruppen kan deltage i den daglige produktion for eksempel gennem individuelle arbejdstider, hjælp til at få overblik over egen økonomi, mulighed for at blive vækket derhjemme og fysisk træning i arbejdstiden⁶.

Når socialøkonomiske virksomheder formår at skabe økonomisk bæredygtige foretagender kan

BJARNE PETERSEN

er direktør for Center for Socialøkonomi og tidligere bestyrelsesformand for fonden socialøkonomi.dk. Han har gennem sit arbejdsliv beskæftiget sig med mennesker på kanten af arbejdsmarkedet som socialpædagog. Han har tidligere haft eget konsulentfirma, hvor en del af virksomheden handlede om en beskæftigelsesindsats som 2. aktør.

bp@socialokonomi.dk

CENTER FOR SOCIALØKONOMI

blev grundlagt i 2007 og er Danmarks nationale videncenter for socialøkonomi. Siden da har målet været at bidrage til velfærdssamfundets udvikling gennem understøttelse af socialøkonomisk aktivitet.

”Socialøkonomiske virksomheder har derimod en særlig egenskab i forhold til beskæftigelsesindsatser og jobskabelsesprocesser for udsatte grupper”

DEFINITION AF DE SOCIALØKONOMISKE VIRKSOMHEDER

I den nationale civilsamfundsstrategi fra 2010 står der følgende definition af socialøkonomiske virksomheder⁹:

En socialøkonomisk virksomhed er overordnet kendetegnet ved, at den:

- Har et socialt, sundheds- og eller miljømæssigt formål
- Har et salg af ydelser og / eller produkter
- Geninvesterer et eventuelt overskud i virksomheden og formålet
- Er organisatorisk uafhængig af den offentlige sektor
- har et CVR-nr.

FORMÅL

En socialøkonomisk virksomhed er en virksomhed, som er drevet af at løse et givent samfundsproblem lige fra arbejdsmarkedsintegration af socialt ekskluderede individer til beskyttelse af miljøet, eller levering af cykler til Afrika.

De socialøkonomiske virksomheders sociale, sundheds- eller miljømæssige formål betyder, at socialøkonomiske virksomheder er sat i verden for at skabe social værdi for en bestemt målgruppe eller for at skabe generel almennytte. De er mangfoldige i deres formål, og kombinerer ofte flere formål, som en naturlig del af at være en værdibaseret virksomhed.

Tænkningen i at basere sin virksomhed på et værdibaseret formål kan henføres til civilsamfundstænkningen og NGO-verdenen, hvor det kan være den sociale indignation, der bringer ildsjæle, foreninger og sammenslutninger til at sætte aktiviteter i gang.

En stor andel af de socialøkonomiske virksomheder arbejder med mennesker, der er på kanten af arbejdsmarkedet, eller mennesker, der i øvrigt har brug for en særlig indsats på grund af alder, familieproblemer eller andet. I de tilfælde har de et formål, som læner sig op ad den indsats, som det offentlige skal levere, og hvor virksomhederne ofte sælger pladser eller ydelser til det offentlige for at kunne løfte deres formål.

Et formål, der bygger på ønsket om at levere en indsats, der gør en forskel og med metoder, der kan være anderledes og mere fleksibel, end det offentlige kan levere.

beskæftigelsesindsatserne i socialøkonomiske virksomheder skabe økonomisk såvel som social værdi for virksomheden, udsatte grupper og samfundet som helhed.

Den respekt, som personer på kanten af arbejdsmarkedet bliver givet, og den selvrespekt de opnår ved at kunne bidrage meningsfyldt til samfundet og ved at indgå i et arbejdsfællesskab, fører ofte til færre sygedage og indlæggelser, mindre misbrug og bedre familierelationer, hvilket afspejler sig på samfundsøkonomien. Men vigtigst af alt, så skaber det en bedre trivsel for den enkelte.

SAMSPILLET MED DET OFFENTLIGE

De socialøkonomiske virksomheder lægger stor vægt på deres faglighed og på at kunne gøre en forskel. De beskæftiger ofte socialrådgivere, pædagoger og andre med en faglighed, der kan bidrage til at forandre livet for personer, som modtager et forløb. De personer, der søger ansættelse i de socialøkonomiske virksomheder, har ofte en baggrund i et offentligt regi, hvor de bliver drevet af at prøve andre muligheder og løsninger af uden, at det er politisk styret med tunge sagsgange til følge.

En række kommuner har allerede udarbejdet eller har planer om at udarbejde strategier eller handleplaner for socialøkonomi. Kolding og Københavns Kommuner var nogle af de første til det, men valgte i et vist omfang to forskellige tilgange.

Kolding Kommune har arbejdet med at motivere og understøtte socialøkonomiske iværksættere til at etablere virksomheder, hvilket de har haft succes med. Københavns Kommune har også gjort en indsats på den front, men har derudover gjort forsøg med at etablere virksomhed internt i kommunen, som Gadens Stemmer og Grundlæggerne, der beskæftiger hjemløse, er udtryk for.

Der er kommuner, der taler om, at de har etableret virksomheder efter socialøkonomiske principper. Det er ikke et begreb, der findes i en offentlig sammenhæng, da virksomhedsetablering i offentligt regi, er og bliver offentlig virksomhed, der følger offentligretlige regler, der dog kan være udtryk for en innovativ tilgang til opgaveløsningen.

Kommunerne har hidtil i vid udstrækning været vant til selv at levere ydelserne til deres borgere, eventuelt suppleret af opholdssteder, plejehjem og lignende, drevet af fonde eller private. De senere år har det været normen, at en del af beskæftigelses- og integrationsindsatsen har været sendt i udbud blandt private aktører, der både har været socialøkonomiske virksomheder og profitdrevne virksomheder.

En anden aktør vinder et udbud, eller en selvejende institution indgår en driftsoverenskomst med kommunen, eller sælger pladser til kommunerne, men det bliver ofte et rendyrket kontraktforhold, hvor muligheden for at lade sig inspirere af hinanden og sætte fokus på, hvordan man kan få mere effekt eller gøre en større forskel for målgruppen, udelades.

Kommunerne har en tendens til at operere med et armslængdeprincip i forhold til private virksomheder, herunder de socialøkonomiske virksomheder, fordi rationalerne mellem private virksomheder, der skal dri-

”Kommunerne har endnu ikke helt fundet en form, der kan skabe et partnerskab og en god dialog med private aktører”

ve en forretning og det offentlige, som skal overholde budgetterne, er så forskellige.

Det betyder, at de forskellige sektorer betvivler hinandens motiver for at handle, som de gør. Kommunerne har endnu ikke helt fundet en form, der kan skabe et partnerskab og en god dialog med private aktører. Her kan samarbejdet med de socialøkonomiske virksomheder vise sig som en god løftestang til at finde nye metoder og tilgange til samarbejdet.

Kommunerne efterlyser på den ene side en større kapacitet og bevidsthed om, hvad det kræver at samarbejde med det offentlige fra de socialøkonomiske virksomheder, mens de socialøkonomiske virksomheder omvendt efterlyser et bedre samarbejde omkring visitationen af borgerne og en øget dialog omkring borgerne⁷.

En række kommuner har lagt ind i deres strategi, at de gerne vil anvende de socialøkonomiske virksomheder mere, men i de tilfælde, hvor de skal sende opgaver og indkøb af ydelser og services i udbud, tilrettelægges indkøb og udbud på en måde, der gør det svært for de socialøkonomiske virksomheder at byde. Det handler dels om, at mange af dem er små og mellemstore virksomheder, der har svært ved at opfylde kravene til den økonomiske formåen og leverancernes størrelse. Samtidig er det et stort og kompliceret arbejde at give et tilbud, som mange af disse virksomheder ikke har ressourcerne til at udarbejde⁸.

Efterspørgslen efter tilbuddene fra de socialøkonomiske virksomheder vil ikke blive mindre i de kommende år, hvor førtidspensionsreformen gennemføres. Konsekvensen heraf er, at der skal etableres resourceforløb til unge under 40 år, som oftest er psykisk sårbare. En målgruppe, som der ikke er mange, der har beskæftiget sig med før, blandt andet fordi kommunerne kun i begrænset omfang har tilbudt indsatser til førtidspensionister.

Socialøkonomiske virksomheder fungerer som en privat virksomhed i relation til det offentlige, og det betyder, at selvom de leverer en håndholdt beskæftigelsesindsats, der relaterer sig direkte til det dobbelte formål, så skal de opfylde rimelighedskravet i lov om en aktiv beskæftigelsesindsats. Det medfører, at de kun kan tage én person ind i job med løntilskud eller virksomhedspraktik for hver gang, der er fem ordinært ansatte. Job med løntilskud dækker også over skånejob for førtidspensionister, der sjældent har mulighed for at arbejde uden, at der tages særlige hensyn på arbejdspladsen.

Som ovenstående indikerer så er de socialøkonomiske virksomheder i færd med at vokse og udvikle sig. De er ramt af, at det kan være svært for deres omverden og for dem selv at finde balancen mellem at være virksomhed og formålsdrevet. Samtidig så er der brug for, at aktørerne i de forskellige sektorer får øvet sig i at samarbejde på nye måder, så der bliver mere kvalitet for pengene i indsatserne, og hvor mennesket kommer i centrum. ●

NOTER

1. specialisterne.com/dk/

2. www.allehaande.dk/

3. Social kapital forstås her som brobyggende social kapital, se Putnam, R. D. (1993): "Social capital and Spaces". *European Urban and Regional Studies* 9(2)

4. Forståelsen af empowermentprocesser bygger her på traditionen fra Paulo Freires. For en nyfortolkning se Hvinden, B. & Halvorsen, R. S (1996): "Empowerment and Self-organisation. How to prevent a gap between ideals and practical achievements?" *The Norwegian University of Science and Technology, Department of Sociology and Politica Science; Andersen, J. & Fotel, T. N. (2003): "Kampen om byens rum". I Andersen et al (2003) Empowerment i storbyensrum - et socialvidenskabeligt perspektiv. København. Hans Reitzels Forlag.*

5. Levin, R. (1995): "Beyond Democracy: The Politics of Empowerment", I A. Calleri, S. Cullenberg & C. Biewener (eds.): *Marxism in the Postmodern Age*. New York: The Guilford Press.

6. [http://multitaske.dk/en-an-derledes-virksomhed/](http://multitaske.dk/en-anderledes-virksomhed/)

7. Fokus på Socialøkonomiske virksomheder, CABI august 2012, s. 24ff

8. Fokus på Socialøkonomiske virksomheder, CABI august 2012, s. 24ff

9. National Civilsamfundsstrategi s. 44, Socialministeriet oktober 2011

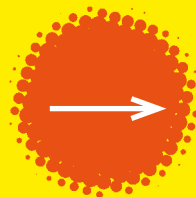
DE SÅRBARE

HAR BRUG FOR

SOCIALØKONOMIEN

AF METTE MØRK, JOURNALIST

Han har været social iværksætter, længe før begrebet blev moderne. For kultursociolog Carl Christensen var det ikke nok at tale om idealerne. Han ville ud i praksis og prøve dem af.

Han har været med til at grundlægge, udvikle og arbejde på tre succesrige socialøkonomiske virksomheder (se boks, red.), og for Carl Christensen handler det ikke om hverken at være idealist eller ildsjæl.

- Mange siger, at det virker uoverskueligt at sætte socialøkonomiske projekter i gang, og som noget, man skal bruge uanede mængder tid og tanker på. Men dels var vi jo flere om det - jeg kunne ikke have gjort det alene. Dels har jeg skam haft fin tid til andre ting. Og så er jeg kultursociolog, og det har været en stor tilfredsstillelse at sætte mine drømme om, hvordan et samfund kunne være, i spil sammen med min faglige viden.

For ham handler det i det hele taget om at bruge det, man nu kan, på at skabe arbejdspladser for mennesker på kanten af et samfund, der udvikler sig i den forkerte retning.

- I bogen "Konkurrencestaten" giver Kaj Ove Pedersen en glimrende og veldokumenteret analyse af, hvordan den neo-liberalistiske konkurrence- og vækstfilosofi har forandret det danske samfund på alle niveauer, og medført nye værdier og et meget økonomistisk og præstationsorienteret menneskesyn. Jeg synes, at finanskrisen meget tydeligt har vist, at det markante fokus på vækst ikke er løsningen. Der er brug for en langt højere grad af ikke-materielle incitamenter, siger han.

Og peger på, at en stor gruppe mennesker reelt er udstødt af det almindelige arbejdsmarked.

- Konkurrenceræset har medført, at 600.- 800.000 mennesker er udenfor det almindelige arbejdsmarked. Det er mennesker, der måske har indlæringsproblemer i forhold til abstrakt, teoretisk tænkning, eller som mangler psykisk robusthed i forhold til omstilling og effektivitet. Derfor er der i høj grad brug for spillerum, der kan udvikle de ressourcer, alle mennesker har.

DEFINITIONEN SKAL VÆRE BRED

Han vil gerne være med til at definere, hvad socialøkonomiske virksomheder er. Men for Carl Christensen handler det også om at sikre, at definitionen ikke bliver for snæver. Hans egen ideale definition af socialøkonomi lyder:

"Udvikling af differentierede og udviklende arbejds- og aktivitetsmuligheder i samspil med et aktivt civilsamfundsfællesskab, baseret på et bredt menneskesyn om "det hele menneske".

- Det handler om at have en så bred definition, at der faktisk kan rummes både de virksomheder, der som rugekasser får gjort udsatte klar til det rigtige arbejdsmarked - men også permanente arbejdspladser til dem, der ikke kan klare det. I stedet er min oplevelse, at man i øjeblikket fra politisk hold går i en retning, hvor man snævert har fokus på ordinære arbejdspladser på det ordinære arbejdsmarked, men det er ikke det, vi har brug for.

Han er heller ikke meget for de strømninger, der efterspørger mere regulering af området.

- Fra forskellige sider i socialøkonomiske kredse efterspørges en klar definition af socialøkonomi, lovgivning, regler og rammer på området. Men i den her fase af socialøkonomisk nytænkning, som jo i høj grad kan ses som et opgør mod regler, kontrol og institutionstænkning, er det lidt sært at efterspørge regler og faste rammer. Vi har frem for alt brug for mangfoldighed og kreative løsninger.

BYG PÅ DET BESTÅENDE

Så han efterlyser i høj grad modet til at tænke nyt, men opfordrer også til, at man ikke skal "gå over åen efter vand".

- Vi vil så gerne være innovative og nytænkende, men socialøkonomi har jo i virkeligheden været kendt i årevis - bare under andre navne. Selvejende institutioner, andelsvirksomheder og ikke mindst Kooperationen har jo i forskellige variationer og også på tværs af landegrænser arbejdet med noget, der i høj grad minder om socialøkonomi. Der er gjort bunker af værdifulde erfaringer, så vi skal have de gamle erfaringer i spil i forhold til de nye udfordringer.

Men det er ikke kun "gammelt" tankegods, der skal sættes i spil. For Carl Christensen er det en

hjørnesten, at socialøkonomiske virksomheder også skal bygge på og være en aktiv del af det samfund, de ligger i.

- De tre projekter, vi udviklede, er alle sammen funderet i lokalsamfundet og udfylder en funktion. Som Skovsgård Hotel, hvor det hotel, der var et lokalt omdrejningspunkt, gik konkurs og blev videreført som socialøkonomisk virksomhed. Det er afgørende, at virksomhederne ikke er løsrevne projekter, men at lokalsamfundet kan drage nytte af virksomhederne, for dermed får medarbejderne også vigtig anseelse og anerkendelse.

VI SKAL KOMBINERE TEORI OG PRAKSIS

Lige som han selv bragte sin viden som forsker i spil, da de tre projekter skulle udvikles, mener han, at langt flere burde gøre netop det: Lade være med at gemme sig inde på læreanstalterne, men komme ud i virkeligheden.

- Presset ovenfra om, hvad man skal beskæftige sig med på for eksempel universiteterne, betyder jo, at mange forskere ikke kommer ud. Men det er vigtigt at genoplive forskningsmiljøer, der kan udvikle viden og erfaringer i et lokalt netværksarbejde. Meget gerne aktionsforskning, hvor der tages udgangspunkt i praksis.

I det hele taget er hans vision at få rigtig meget forskellige ekspertise involveret.

- I 70'erne og 80'erne troede vi nok, at vi kunne alting selv. Men der er brug for at involvere for eksempel erfaringer med organisationer, viden om afsætning af produkter, viden om produktion af varer og serviceydelser – og også viden om forretningsmæssig ekspertise. Der er masser af muligheder for projekter derude: Hele økologiområdet kalder på udvikling af socialøkonomiske virksomheder. Vi skal bare i gang. ●

OM CARL CHRISTENSEN

Født 1942. Uddannet kommis, kultursociolog. Social iværksætter. Medstifter af og medarbejder i "Det Socialpædagogiske Kollektiv, Købmandsgården", 1992, initiativtager til køb af Skovsgård Hotel på andelsbasis, formand for bestyrelsen til 2009. Underviser på "Den Sociale kandidatuddannelse" i nogle år, 1994 initiativtager til "Råd og dåd-butikken" og projektleder her til 2008. I hele perioden fra Købmandsgårdens start til hans fratræden har det været en vigtig opgave at forsøge en dialog mellem teori og praksis. I 2010 medstifter af foreningen: En almenyttig forening Socialøkonomi Nordjylland. Se mere om den og meget mere på www.carldialog.dk carl-eva@stofanet.dk

“Det er afgørende, at virksomhederne ikke er løsrevne projekter, men at lokalsamfundet kan drage nytte af virksomhederne, for dermed får medarbejderne også vigtig anseelse og anerkendelse.”

TRE PROJEKTER – OG FILOSOFIEN BAG DEM

FILOSOFIEN BAG:

Bag de tre projekter/virksomheder er: P.H.I.L. konceptet. En vision forsøgt udmøntet i en konkret strategi – her med Carl Christensens overvejelser.

P FOR PRODUKTION: Der skal eksperimenteres med et bredt produktionsbegreb, udviklende udfoldelse, som alternativ til beskyttede værksteder og tilfældige beskæftigelsestilbud. Meningsfyldt beskæftigelse, meget gerne rettet mod behov i lokalområdet.

Carl Christensen: Det er en grundtanke, at man "skaber sig selv gennem sin produktive aktivitet". Og laver man monotomt uigennemskueligt montagearbejde, risikerer man at udvikle en amputeret personlighed. Men kan man se meningen med og udfordres man af det, man laver, udvikles en langt mere hel personlighed med større selvtægtelse.

H FOR HANDICAPPET: Der skal arbejdes på at udviske skellet mellem forskellige handicapgrupper - nedbryde bås-systemet. Og der skal bygges bro mellem marginaliserede grupper og normalbefolkningen.

Carl Christensen: Der var for stifterne ikke tvivl om, at det "bås-system" som sorteringen i dem og os foregår i, bliver stigmatiserende og høj grad bidrager til at gøre mennesker hjælpeløse, også i egen selvforståelse. Kunne det brydes op, kunne der både for den enkelte være basis for at udvikle en mere positiv selvforståelse, og der kunne udvikles en solidaritet på tværs, hvor man med forskellige ressourcer kunne støtte hinanden. Det er måske noget af det mest positive i de miljøer, der er kommet ud af det. Brobygningen til "de normale" er også vigtig for at opløse skellet mellem dem og

os. Det åbner mulighed for at inddrage "humanistisk tænkende og følende mennesker" i at udvikle et rummeligt og inkluderende lokalt fællesskab. Og uden at prale alt for meget: Det er lykkedes.

I FOR INTEGRATION: Der skal arbejdes for aktiv integration i lokalområdet ved at man som handicappet kan være med til at påtage sig nyttige arbejdsopgaver og dermed blive anerkendt som en person med ressourcer, en person der kan bidrage med noget.

Carl Christensen: Karen Blixen skulle en gang have udtalt: "Alle mennesker vil godt være ypperlige - så lad dem dog". Det kræver, at der er udviklet rammer og muligheder for at kunne være ypperlig. Det er, hvad der er blevet forsøgt i de nævnte projekter, og det er i vid udstrækning lykkedes. Et grundlæggende pædagogisk princip i empowerment-tilgangen er, at man "skal gøre tingene sammen med de mennesker, man godt vil frigøre". Altså ikke noget med at stå på sidelinjen og fortælle, hvordan "andre" skal gøre.

L FOR LOKALSAMFUND: Projektet skal bidrage til at holde liv i et hensynende lokalsamfund.

Carl Christensen: En af følgevirkningerne af kapitalismens eksklusionsmekanismer i kølvandet på centralisering, effektivisering og rationalisering er jo "udkantsproblematikken". Lokalsamfund, der tappes for liv og arbejdsmuligheder. Den naive tanke var, at denne udvikling kunne bremses lidt ved at gøre "passive overførsler aktive" til gavn for lokalområdet. Her må det nok tilstås, at der skal skrappere midler til at bremse flugten fra lokalsamfundene. Men i forlængelse af en empowerment-tilgang synes jeg, der er tilløb til, at en bred kreds i lokalbefolkningen, delvis gennem det udviklingsarbejde, der har været gang i, prøver at tage sagen i egen hånd.

PROJEKTERNE

KØBMANDSGÅRDEN:

Startede i 1982 som et Socialpædagogisk kollektiv i en gammel Købmandsgård i Torslev i nærheden af Brovst. Udvides et par år efter med et bo- og arbejdstilbud i Poststrædet i nabobyen Skovsgård. Målgruppen var udviklingshæmmede. I 1986/87 udvikledes P.H.I.L.-ideerne, og der blev etableret et Musik- og teaterhus og lavet et keramikværksted. Der blev - med en tømrer som ankermand - lavet et arbejds- og servicehold, der kunne påtage sig arbejdsopgaver i lokalområdet, og der blev udviklet et økologisk selvforsyningsprojekt med "stalddørssalg". Der blev også åbnet for, at personer - og en meget bredere gruppe af "udsatte mennesker" også uden for botilbuddene - kunne få "beskyttet beskæftigelse" her. I 2004 købte "Stiftelsen" campingpladsen i Attrup (tæt ved Limfjorden), som er blevet renoveret og drives af Købmandsgården som et selvstændigt beskæftigelsestilbud. Nu - år 2012 - er der 30 arbejdspladser i beskyttet beskæftigelse efter § 103 i serviceloven. I Stiftelsens botilbud er der 14 - 16 beboere, som får støtte efter § 107 i Serviceloven. I alt er der ansat 12 - 14 medarbejdere som varetager opgaver i botilbuddene og i de forskellige beskæftigelsestilbud. www.stiftelsenkoebmandsgaarden.dk

SKOVSGÅRD HOTEL:

I begyndelsen af 1990'erne gik Skovsgård Hotel fallit efter i næsten 100 år at have været ramme om socialt og kulturelt liv i området. En initiativgruppe udarbejdede et forslag til, hvordan Skovsgård Hotel kunne genåbne, organiseret som andelshotel med en række beskyttede arbejdspladser. Dette i forlængelse af erfaringerne fra Købmandsgården. Lokalbefolkningen og mange andre bakkede op om ideerne, og i 1992 genåbnede Skovsgård Hotel. Det skulle fortsat være ramme om private fester, foreningsaktiviteter mv. Der skulle være permanente arbejdspladser på særlige vilkår. Der skulle

være medborgerhusagtige aktiviteter, blandt andet levende musik. Der skulle være overnatningsmuligheder og faciliteter til kursus og mødeaktivitet. Og der skulle udvikles et tæt samspil med lokalområdets behov og interesser. Nu - 2012 - er der 16 - 18 "særligt tilrettelagte beskæftigelsesmuligheder" på hotellet, og 4 - 5 medarbejdere med relevant faglig baggrund.

Skovsgård Hotel kåres som vinder af Netværksprisen 2008 i kategorien 'Særprisen' for en særlig social indsats. Og får 2012 FDB's socialøkonomiske årspris.

RÅD & DÅD, SMBA

Råd & Dåd har siden 1994 arbejdet for at skabe meningsfulde bo- og arbejdspladser ud fra et social-økologisk sigte. Det retter sig mod mennesker, som af den ene eller anden grund ikke kan klare "ræset" på arbejdsmarkedet. Her i år 2012 betyder det, at der på arbejdspladsen er tre hovedarbejdsområder/hold, som medarbejderne kan vælge mellem:

- a. Det Grønne hold (økologisk gartneri og grøntsags salg)
- b. Økologisk Gårdbutik, genbrugsmarked og kreativt værksted
- c. Håndværks holdet påtager sig have service og mindre reparationsopgaver i lokalområdet.

Til alle hold er der fast tilknyttet en faglærer/arbejdsleder med professionel baggrund og bred erfaring til at vejlede og, i samarbejde med det øvrige hold, at lede og fordele arbejdsopgaverne. Råd og dåd har gennem nogle år indsamlet nyt og brugt til projekter for udviklingshæmmede i Liatuen og har med sit arbejdshold været derovre og været med til opbygge et dagcenter for udviklingshæmmede. Bidrager nu på samme måde med hjælp til et børnehjem i Polen.

Læs mere på: www.raaddaad.dk

SOCIALØKONOMISKE
VIRKSOMHEDER

– DERFOR ER DE

VIGTIGE
AT FORSTÅ

AF BENT WÜRSCHING, PH.D. STUDERENDE VED AALBORG UNIVERSITET

Artiklen beskæftiger sig med forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder, der bedriver socialt arbejde. Artiklen prøver at komme tættere på en kerne af, hvad fænomenet forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder er, og hvordan de skal forstås i en dansk socialt arbejde kontekst. Artiklen diskuterer, hvad en manglende forståelse og diskussion af virksomhederne kan betyde for det sociale arbejde.

ocialt entreprenørskab praktiseres ofte i en organisationsform, der internationalt går under betegnelsen social enterprise og i Danmark social virksomhed eller socialøkonomisk virksomhed. Sociale virksomheder forfølger mange mål på en gang. De er såkaldt "multiple-goal-organizations". De balancerer ofte mellem tre-fire målsætninger, som alle skal tilgodeses, og derfor agerer de under betingelser, der er karakteriseret af en høj grad af kompleksitet. De fire typiske målsætninger er:

- 1) Produktion og anvendelse af social kapital som en ressource til forbedring af levevilkårene for socialt udsatte grupper og lokalsamfund
- 2) Forbedring af socialt udsatte gruppers beskæftigelsessituation
- 3) At generere indkomst til virksomheden via markedet
- 4) At være fortalere (advocacy) for de socialt udsatte medarbejdere (Hulgård, 2009).

Studiet af entreprenørskab er funderet på den østrigske økonom Joseph Schumpeters arbejde (Schumpeter, 1934). For Schumpeter var entreprenøren en forandringsagent, som skaber udvikling under forhold præget af ligevægt og tendentiell stagnation. Selvom mange forskere i tidens løb har studeret entreprenørskab som en økonomisk aktivitet, argumenterede Schumpeter for, at entreprenørskab knytter sig til alle sociale fænomener (Gawell, 2008). Schumpeter fremhæver tre former for entreprenørskab:

- 1) Introduktion af et nyt produkt
- 2) Introduktion af en ny måde at producere på
- 3) Introduktion af en ny organisation eller industri (Hulgård, 2009).

Til samtlige tre former knytter sig forestillingen om en innovation eller det at skabe noget nyt. Socialt entreprenørskab trækker ikke noget

fra denne klassiske definition, men lægger noget til, nemlig hensigten om at skabe en social værdi. Mens det er en hoveddrivkraft bag kommercielt entreprenørskab at opbygge en profitabel virksomhed og generere overskud til aktionærerne, er hovedsigtet med socialt entreprenørskab at skabe en social værdi (Austin, 2003).

"I internationale publikationer defineres socialt entreprenørskab som regel gennem en eller flere af de tre faktorer: 1) Social værdi, 2) Innovation og 3) Økonomisk aktivitet" (Hulgård, 2009).

Inddrages alle tre faktorer, bliver den samlede definition, som jeg anvender i denne artikel:

Socialt entreprenørskab er skabelsen af social værdi via innovationer, der ofte indebærer en økonomisk aktivitet.

Dette er en såkaldt idealtypisk definition, der er baseret på studier af forskningsresultater og policy dokumenter fra førende forskere og interesseorganisationer på internationalt plan. At den er idealtypisk betyder, at det er en metode til at vurdere konkrete eksempler på socialt entreprenørskab. Den indikerer med andre ord, hvad der skal ledes efter og hvilke forhold og sammenhænge, der skal være til stede, for at man kan tale om socialt entreprenørskab. Hvis en organisation ikke styres af en markant målsætning om at opnå social værdi, er der næppe tale om socialt entreprenørskab (Hulgård, 2009). Med udgangspunkt i ovenstående definerer jeg en socialøkonomisk virksomhed som følgende:

"En socialøkonomisk virksomhed skaber social værdi og økonomisk værdi, hvor det er missionen/målsætningen om at skabe social værdi, der er drivkraft og hvor den økonomiske værdi er redskabet, som udelukkende anvendes til at nå den sociale mission" (Würsching, 2011)

Det er altså missionen/målsætningen om at skabe social værdi, der er kernen i de socialøkonomiske virksomheder, og dermed er det ikke primært en målsætning om økonomisk profit, der er styrende for socialøkonomiske virksomheder. Endvidere er

det centralt, at den økonomiske værdi, som den socialøkonomiske virksomhed skaber, udelukkende anvendes og reinvesteres i den sociale mission. Det betyder i praksis, at der ikke sidder nogen aktionærer, som kan trække penge ud af virksomheden, idet alle pengene geninvesteres i den socialøkonomiske virksomhed. Men hvordan kan vi kende de socialøkonomiske virksomheder i et kontekstafhængigt felt?

SOCIALØKONOMISKE VIRKSOMHEDER - OG SOCIALKONTEKST

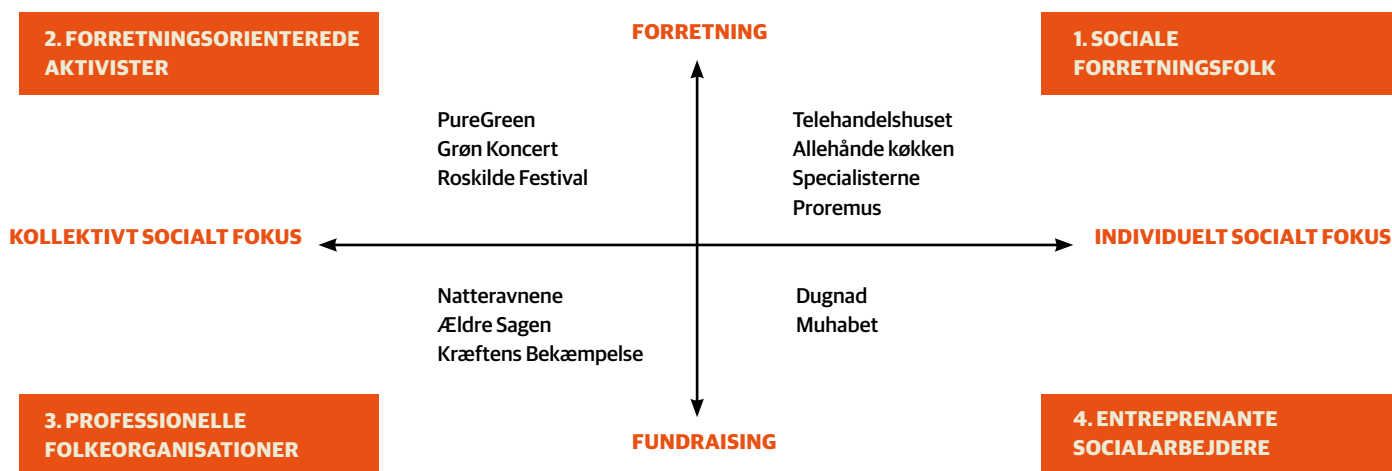
Når man ser på den type af organisering og snitflader, som de socialøkonomiske virksomheder har, er der en række centrale begreber, som kan være med til at belyse fænomenet socialøkonomisk virksomhed. Det ene begreb er organisatorisk reciprocitet, som tager sit udgangspunkt i teorier om social kapital. Det andet begreb er at opfatte de socialøkonomiske virksomheder som hybride organisationer, der tilpasser sig opgaver og services i samfundet, som ofte ikke bliver udført af andre instanser, altså en slags nichevirksomhed. Jeg finder det derfor væsentligt at se på socialøkonomiske virksomheder i et mere kontekstafhængigt perspektiv.

Mit overordnede fokus er kvadrant 1. Sociale forretningsfolk, og dermed skriver jeg denne artikel ud fra den forskning jeg har bedrevet på forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder. Figuren giver et overblik over typer af socialøkonomiske virksomheder, men også over sociale iværksættere, som er blevet veletablerede organisationer med mange år på bagen - fx Ældresagen, Grøn Koncert og Kræftens Bekæmpelse (Mandag morgen, 2010)¹.

BENT WÜRSCHING

Er uddannet socialrådgiver samt cand.scient.soc. og er pt. i gang med en ph.d., som handler om fænomenet forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder. Min forskning tager udgangspunkt i det sociale arbejde, som forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder bedriver, samt den organisatoriske og sektororienterede placering, de har i samfundet og dermed i det sociale arbejde. Jeg er ansat på University College Syddanmark, socialrådgiveruddannelsen og tilknyttet Aalborg Universitet i forbindelse med Ph.D. afhandlingen. bwur@ucsyd.dk

(Figuren er konstrueret med udgangspunkt i Mandag Morgen (2010), Velfærdens iværksættere, en dansk strategi for socialt iværksætteri, s. 19)

”Det signalerer, at vi i det sociale arbejde har et fænomen, som vi mangler begreber og teorier til at beskrive”

Der er en række andre perspektiver, som er med til at skabe diskurser i forståelsen af socialøkonomiske virksomheder og dermed også den kontekst, som fænomenet forstås gennem. Disse perspektiver kan være: Politisk perspektiv, markedsperspektiv, socialt arbejde perspektiv, økonomisk perspektiv, organisatorisk perspektiv, institutionelt perspektiv og civilsamfundsperspektiv. Gennem disse forskellige perspektiver/positioner kan der indkredses forskellige forståelser af fænomenet socialøkonomiske virksomheder. Jeg anlægger et organisatorisk-, et institutionelt- og et socialt arbejde perspektiv.

I den tidligere regerings *National Civil-Samfundsstrategi* fra oktober 2010 (Regeringen, 2010) er der beskrevet fire indsatsområder:

- 1) Styrke innovation og udvikling
- 2) Fremme aktivt medborgerskab og frivillighedskultur
- 3) Styrke de frivillige organisationers virke
- 4) Styrke det tværgående samarbejde.

Under indsatsområde 1 beskriver regeringen forskellige tiltag i forhold til socialt iværksætteri og nævner blandt andet den socialøkonomiske virksomhed Specialisterne på side 19. Det paradoksale er, at den tidligere regerings *National Civil-Samfundsstrategi* ser de socialøkonomiske virksomheder i civilsamfundssektoren, mens samtlige socialøkonomiske virksomheder, jeg har foretaget interviews i, placerer sig selv i markedssektoren. Fx fortæller Specialisternes direktør Henrik Thomsen, at de absolut ikke er en offentlig eller frivillig institution, men udelukkende en privat kommerciel virksomhed, der er organiseret som en socialøkonomisk virksomhed, der er styret af en fond. Der er åbenbart uenighed om at få placeret de socialøkonomiske virksomheder i den rette sektor, og dermed entydigt forklare, hvad en socialøkonomisk virksomhed er. Det signalerer, at vi i det sociale arbejde har et fænomen, som vi mangler begreber og teorier til at beskrive. Det signalerer også, at den optik og det begrebsapparat fænomenet socialøkonomiske virksomheder betragtes gennem, ikke kan begribe fænomenets kompleksitet, fordi det er noget nyt, og at den hybride form og placering mellem de tre traditionelle sektorer er svær at fastholde i de teorier og begreber, vi har til at forstå og analysere disse med. Den udvikling/forandring, som de socialøkonomiske virksomheder er et udtryk for, er den kompleksitet, som det sociale arbejde har udviklet sig til.

Et yderligere paradoks er, at flere interviewpersoner i de socialøkonomiske virksomheder, jeg har interviewet, giver udtryk for, at de ikke altid er lige populære blandt NGOer og interesseorganisationer. Det viser sig, at der er et modsætningsforhold mellem det at se en bestemt udsat gruppe som en ressource med kompetencer og det, at gruppen har et handicap. Modsætningsforholdet opstår, fordi interesseorganisa-

tionerne og NGOerne har en interesse i at sygeliggøre deres målgruppe, idet legitimiteten, bevilninger og de økonomiske tilskud er hængt op på sygeliggørelsen. Det er fundamentalt forskellige tilgange til socialt arbejde, som berører grundlæggende hjørnestene i forståelsen af socialt arbejde, som fx, etik, retssikkerhed, menneskesyn, advocacy og hjælp. Jeg ser dette som et udtryk for, at de socialøkonomiske virksomheder ikke bare over en bred kam kan skrives ind i den 3. sektor.

Det sociale arbejdes felt ses ofte gennem en institutionel optik, hvilket måske gør det svært at forstå de socialøkonomiske virksomheder, som er hybride organisationer. Jeg ser de socialøkonomiske virksomheder som en ny form for hybride organisationer som kombinerer kendte elementer på en ny måde i det sociale arbejde – de agerer altså socialt innovativt. Et eksempel kunne være, at de socialøkonomiske virksomheder hører til i markedssektoren, men uden tanken om uendelig vækst, altså de tænker markedet på en anden måde, end markedet er tænkt, en form for bæredygtighed. Samtlige af mine interviewpersoner i de socialøkonomiske virksomheder placerer socialøkonomiske virksomheder i markedssektoren, fordi de er virksomheder, der arbejder, fungerer og konkurrerer på markedsvilkår. Det interessante er, hvordan forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder emergerer med det sociale arbejde og det omkringliggende samfund. Vi er måske vidne til en ny form for socialt arbejde! Dette føre mig videre til det sociale arbejdes genstandsfelt med udgangspunkt i de forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder.

NY FORM FOR SOCIALT ARBEJDE?

Jeg vil i det følgende belyse dele af, hvad den nye form for socialt arbejde kan være, gennem det sociale arbejdes genstandsfelt samt gennem en institutionel forståelse af fænomenet socialøkonomiske virksomheder. Det interessante er, de rammebetingelser som det sociale arbejde er underlagt i de forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder, samt den indsats, som de udfører. Visualiseringen af dette har jeg forsøgt at illustrere gennem nedenstående figur.

Det centrale er, hvordan de forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder agerer i

DET SOCIALE ARBEJDES GENSTANDSFELT: Levevilkår, sociale problemer, samfundsmæssige tendenser, inklusions- og eksklusionsmekanismer

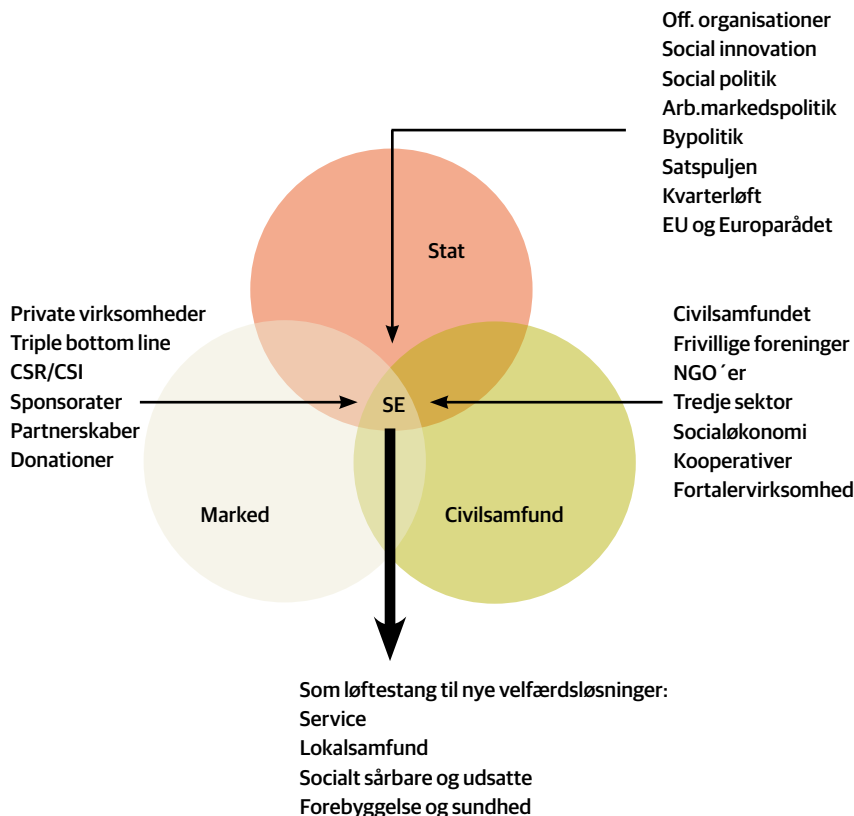
Indsats: målgrupper, metoder, etik, udvikling, innovation og evaluering

Rammebetingelser: politiske, juridiske, økonomiske og organisatoriske

forhold til fx konkrete sociale problemer og strukturer af inklusions- og eksklusionsmekanismer, samt hvordan de udnytter de rammebetingelser, som er givet i samfundet i forhold til politiske, juridiske, økonomiske og organisatoriske betingelser. Det er endvidere interessant, hvordan de praktiserer indsatsen gennem arbejdet med konkrete målgrupper, metoder, etiske dilemmaer og udviklingen af det sociale arbejde. Det fører til at se på de snitflader, som de socialøkonomiske virksomheder har i den traditionelle trevektormodel med stat, marked og civilsamfund. Der er bred enighed blandt forskere, analytikere og eksperter om, at socialøkonomiske virksomheder ligger i krydsfeltet mellem stat, markedet og civilsamfundet (Hulgård, 2007). Figuren nedenfor placerer ”SE”²² i dette krydsfelt mellem samfundets tre bærende sektorer.

(Figuren er konstrueret efter (Hulgård 2007:137))

Hulgård forklarer, at modellen viser, hvordan socialt entreprenørskab i Danmark må forstås som konsekvens af en række bevægelser, der er foregået i de tre sektorer, der udgør det moderne samfund. Endvidere forklarer Hulgård, at socialøkonomiske virksomheder udfordrer den konventionelle viden, vi har om de tre sektorer og deres samspil, idet sådanne hybride aktivitets- og organisationsformer antaster tidligere tiders skarpe opdelinger, og blandt andet tillader sig at værdisætte det civile samfund på en ny måde (Hulgård 2007:137).

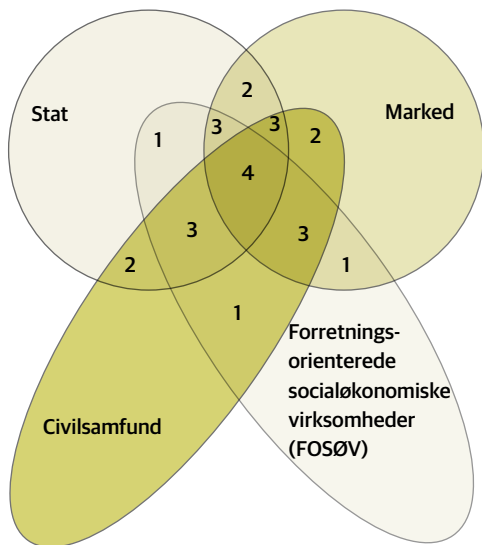
Adalbert Evers registrerede det faktum, at entreprenørskab og innovativ tænkning er nødvendigt i alle typer af organisationer i dag helt uafhængig af, hvilken sektor de tilhører (Evers, 2001). Evers fandt ud af, at socialt entreprenørskab som aktivitet bryder de grænser op, som den konservative og traditionelle samfundsforskning har skabt gennem årene. Det drejer sig om grænsen mellem ”action for private benefit and action for the public good” (Evers, 2001: 296). Det er samtidig et af de dilemmaer, som berører de socialøkonomiske virksomheder, nemlig at arbejde med social kapital og skabe social værdi kontra økonomisk gevinst.

Jeg ser ovenstående figur som den traditionelle optik at se og forstå de postmoderne samfund på. ”SE” bliver i denne model et miks af alle tre sektorer. Jeg synes, modellen er god til at beskrive, placere og forstå ”SE” som værende hybride organisationer uden at kompromittere den traditionelle trevektormodel af samfundet. Det problematiske i modellen er, at det ser ud som om, at hver gang staten, markedet og civilsamfundet går sammen om noget, så er det ”SE”, eller hver gang en socialøkonomisk virksomhed laver noget, så er alle tre sektorer lige meget involveret, og det er ikke korrekt. Jeg oplever gennem min forskning, at modellen har en række begrænsninger i forhold til forståelsen af ”SE”, som giver sig til kende gennem en manglende detaljeringsgrad af snitfladerne mellem de forskellige sektorer. Jeg ser socialøkonomiske virksomheder som et nyt og globalt fænomen, som forskningen og eksperter prøver at forstå og beskrive gennem traditionelle måder at forstå det sociale arbejde på. Derfor vil jeg prøve at argumentere for socialøkonomiske virksomheder som et selvstændigt fænomen.

SOCIALØKONOMISKE VIRKSOMHEDER SOM ET SELVSTÆNDIGT FÆNOMEN

Min forskning er centreret om at få en indgående forståelse af forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder i en socialt arbejde kontekst. Jeg vil derfor prøve at forstå socialøkonomiske virksomheder som et nyt fænomen og som en ny organisering af traditionelle måder at forstå socialt arbejde på. At skabe nogle nye hypotetiske rammer, som kan være med til at konstruere en ny teoretisk forståelsesramme for forskningsfeltet om de forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder samt forståelsen af fænomenet i praksis. For at øge detaljeringsgraden og forståelsen af forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder i et institutionelt-/sektorperspektiv placerer nedenstående vektormodel de forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder i deres egen sektor, en fjerde sektor, som kan kaldes den socialøkonomiske sektor eller not for profit sektor³:

FIREVEKTORMODELLEN

Ovenstående figur⁴ illustrerer de forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder som en fjerde sektor for at øge detaljeringsgraden af forståelsen af de hybride organisationer, som udgør de forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder. Figuren er et yderligere argument for at forstå forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder som en fjerde sektor samt en understregning af, at de er or-

ganisationer som bygger på en høj grad af autonomi fra civilsamfundet og den offentlige og private sektor. Den nye firevektormodel er primært skabt til at vise snitfladerne i måden, forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder indgår i samfundet på, ud fra en institutionel forståelsesramme samt at visualisere en ny kampplads for socialt arbejde og dermed en nye form for socialt arbejde.

Snitfladerne bliver samtidigt en teoretisk og analytisk ramme til at forstå forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder i en overordnet samfundskontekst. Det er vigtigt, fordi det sociale arbejde, de udfører, har sit fundamentale udspring i den hybride organisationsform, som laget af forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder udgør i samfundet. Dermed bliver det centralt for forståelsen af hvor og hvordan, de socialøkonomiske virksomheder interagerer med andre sektorer og aktører i det sociale arbejde.

HVAD SKAL VI BRUGE SOCIALØKONOMISKE VIRKSOMHEDER TIL?

Hvad kan forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder? Kan de nedbringe arbejdsløsheden, hvis der bliver lagt en målrettet strategi? Kan de skabe processer, hvor ekskluderede menneskelige ressourcer bliver inkluderet og dermed ikke er en byrde, men en ressource for samfundet? Kan de skabe nye måder at arbejde på i det sociale arbejde, kan de skabe social innovation og ikke mindst skabe social- og økonomisk værdi?

Måske. Men at tro, at forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder er kuren, der kan udlette menneskelig og social armod, er nok for meget at tro. For der er en række udfordringer, som vi står overfor i forhold til de forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder. Min forskning viser, at der er en risiko for at skabe et mere fragmenteret socialt arbejde og dermed mere fragmenterede sociale mekanismer i samfundet med det til følge, at de forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder arbejder ud fra deres sociale mission og mål.

Risikoen kan være, at tilbuddene til socialt udsatte bliver uoverskuelige og dermed mere tilfældige og ikke bygger på socialfaglige vurderinger. En følge af fragmenteringen kan endvidere

være, at retssikkerheden for den enkelte borger, der er tilknyttet en socialøkonomisk virksomhed, bliver tolket meget forskelligt, fordi de ikke er underlagt det offentliges retssikkerheds regler og love. Ligeledes kan etikken, som den enkelte socialøkonomiske virksomhed praktiserer, være meget forskellig, akkurat som i private virksomheder. Den socialfaglige standard kan svinge noget, idet socialøkonomiske virksomheder også handler om at drive forretning og at langt fra alle ansatte i de socialøkonomiske virksomheder har en socialfaglig baggrund. Professor Ove K. Pedersen forklarer i sin bog *Konkurrencestaten*, at de nationale modeller konkurrerer på deres evne til at gennemføre institutionelle forandringer (Pedersen, 2011:53). Udtrykket institutionel reform er derfor på alles læber, i hvidbøger, rapporter, internationale organisationer, nationale regeringer og indgår i pensum på de vigtigste samfundsvidenskabelige fag kloden rundt (Pedersen, 2011:53). Jeg oplever gennem min forskning, at forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder er et udtryk for en institutionel forandring, og at vi i Danmark skal tage fænomenet meget alvorligt, i en wellfare- og workfarekontekst.

Debatten om modeller og komplementaritet er interessen i og forskningen om institutionel forandring - altså et udtryk for, hvordan institutioner er kommet i centrum for politik såvel som for forskning, og den er dermed endnu et eksempel på, hvordan diskursen er udviklet fra politisk forestilling til reformprogrammer for den offentlige sektor såvel som for private virksomheder med det formål at skabe komparative fordele (Pedersen, 2011:53). Min forskning peger netop i den retning med hensyn til de forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder. De kan med den rette strategi blive et vigtigt konkurrenceparameter, og dermed kan Danmark udnytte en af verdens mest udbyggede velfærdsstater som en konkret konkurrencestrategi og dermed transformere forestillingen om, at socialt arbejde er en økonomisk byrde til en vej for social- og økonomisk værdiskabelse. Et eksempel på dette er Specialisterne, som skaber jobs for mennesker med autisme eller lignende udfordringer. De er i kontakt med personer og organisationer i cirka 60 lande, som ønsker at etablere *Specialisterne* i de-

”Jeg vil derfor prøve at forstå socialøkonomiske virksomheder som et nyt fænomen og som en ny organisering af traditionelle måder at forstå socialt arbejde på”

res land (www.specialisterne.com). I dag findes Specialisterne i Danmark, Skotland, Island, Schweiz, Østrig og USA (www.specialisterne.com). Et andet eksempel er tillid (reciprocitet) eller social kapital, som en afgørende konkurrencefaktor mellem landene globalt set (Pedersen, 2011:76). Der er etableret indekser for tillid⁵, hvilket indikerer, at stadig flere institutionelle faktorer inddrages i den globale konkurrence, ligesom begrebet institutioner anskues fra stadig flere vinkler (Pedersen, 2011:76).

Mit bud er, at de forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder og udviklingen af en reel selvstændig socialøkonomisk sektor, hvor det ikke handler om frivilligt socialt arbejde, men om en mere monetær forretningsorienteret tilgang til socialt arbejde, som bliver en institutionel faktor og en globalt set markeds konkurrence faktor for velfærdsstaten Danmark.

DET SOCIALE ARBEJDES FREMTID?

Verden har forandret sig og forandrer sig til stadighed, de forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder er et udtryk for dette. Historien viser, at vi i Danmark har set en transformation i det sociale arbejde som er gået fra, at vi 1700-tallet havde en paternalistisk tilgang med fattigforvaltning til løsningen af sociale problemer, til at vi i 1800-tallet havde filantropien til løsningen af sociale problemer og videre til, at vi i 1900-tallet havde socialstaten/velfærdsstaten med de offentlige institutioner til løsning af sociale problemer (Villadsen, 2004).

Min forskning indikerer, at det sociale arbejde står i vadestedet til en ny tid, hvor velfærdsstater verden over er underlagt et enormt krydspres, og hvor reformer i alle afskygninger ruller ind over befolkningerne i disse lande, fx Danmark. Min forskning viser at de socialøkonomiske virksomheder et udtryk for, at vi i 2000-tallet skal se endnu en socialpolitisk revolution eller transformationsproces, hvor det er markedet, der er redskab til løsningen af sociale problemer. Derfor skal vi i det sociale arbejde i Danmark, tage fænomenet forretningsorienterede socialøkonomiske virksomheder alvorligt, så vi er med i forreste række og kan påvirke udviklingen og forandringerne. ●

NOTER

1. PureGreen - sælger økologiske/biodynamiske fødevarer, hudpleje, baby- og børnepleje, rengøringsmidler og husholdningsartikler, der er miljø- og CO2-venlige, frie for giftige stoffer og kemi (www.puregreenshop.dk). Grøn koncert - Muskelsvindfondens væsentligste indtjeningsaktivitet til forbedring af levevilkårene for mennesker med den uhelbredelige sygdom muskelsvind (www.groenkoncert.dk). Roskilde Festival - Foreningens formål er at støtte initiativer, der er til gavn for børn og unge samt at støtte humanitært og kulturelt arbejde (www.roskilde-festival.dk). Natteravnene - formålet er at skabe øget social værdi, gennem omsorg og forebyggende indsats samt at medvirke til øget livsglæde, trivsel og integration især blandt udsatte børn og unge i det offentlige rum (www.natteravnene.dk). Ældre Sagen er en almennyttig forening, hvis formål er, at alle skal kunne leve et godt og langt liv (www.aeldresagen.dk). Kræftens Bekæmpelse - er en patientforening med følgende formål; at forebygge kræftsygdommes opståen, at øge helbredelsesmulighederne samt at begrænse de fysiske, psykiske og sociale følgevirkninger af kræftsygdomme (www.canser.dk). Telehandelshuset - formål at levere Danmarks bedste telemarketingydelser ved at uddanne og ansætte mennesker med synshandicap (www.telehandelshuset.dk). Allehånde Køkken - formål at tilbyde en erhvervsrettet beskæftigelsesindsats for unge ved at beskæftige og uddanne døve inden for kokkefaget (www.allehaande.dk). Specialisterne - formål at være ledende deltager i en global bevægelse om at skabe jobs for mennesker med autisme og lignende udfordringer (www.specialisterne.com). Proremus - formål at sælge professionelle serviceydelser indenfor hjemmesideløsninger, grafisk design, regnskabsadministration samt konsulent ydelser indenfor virksomheders sociale ansvar, de ansatte er overvejende psykisk sårbare (www.briansoerensen.dk). Dugnad - arbejder for bedre forhold for stofbrugere på Vesterbro i København (www.dugnad.dk). Muhabet - er et værested for psykisk syge flygtninge og indvandrere (www.muhabet.dk).

2. Social enterpriser/socialøkonomiske virksomheder

3. Jeg skelner her mellem; for profit, non profit og not for profit. Hvor not for profit er udtryk for at målet er den sociale mission, mens økonomien er midlet til at nå målet.

4. Snitfladerne i firevektormodellen ser således ud: 1) FOSØV + stat, FOSØV + marked, FOSØV + civilsamfund, 2) Stat + marked, Stat + civilsamfund, Marked + civilsamfund, 3) FOSØV + stat + marked, FOSØV + stat + civilsamfund, FOSØV + marked + civilsamfund, Stat + marked + civilsamfund, 4) FOSØV + stat + marked + civilsamfund.

5. Se World Value Survey, Transparency International, Worldvaluessurvey.org.

LITTERATURLISTE

Austin, James, Stevenson, Howard, Wei-Skillern, Jane (2003), *Social Entrepreneurship: Same, Different or Both?* Social Enterprise Series nr. 28. Harvard Business School

Evers, A. (2001), *The Significance of social capital in the multiple goal and resource structure of social enterprises*. I: C. Borzaga & J. Defourny (eds.). *Social Enterprises in Europe*. London: Routledge.

Gawell, Malin (2008), *Soci(et)al entrepreneurship and different forms of social enterprises in current Swedish debate*. Paper for the EMES/ISTR Conference 2008 in Barcelona, Spain.

Hulgård, Lars (2007), *Socialt entreprenørskab - En kritisk indføring*. Hans Reitzels Forlag

Hulgård, Lars (2009), *Social entreprenørskab i Danmark - Status 2009*

Mandag Morgen (2010), *Velfærdens iværksættere*, en dansk strategi for socialt iværksætter

Pedersen, Ove K. (2011), *Konkurrencestaten*, Hans Reitzels Forlag

Regeringen oktober 2010, *National Civil-Samfundsstrategi*, En styrket inddragelse af civilsamfundet og frivillige organisationer i den sociale indsats.

Schumpeter, Joseph A. (1934), *Theory of Economic Development*, Cambridge: Harvard University Press

Villadsen, Kasper (2004), *Det sociale arbejdes genealogi*, Hans Reitzels Forlag

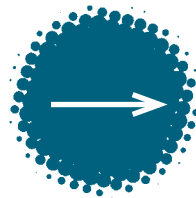
www.specialisterne.com

www.worldvaluessurvey.org.

”Min forskning indikerer, at det sociale arbejde står i vadestedet til en ny tid, hvor velfærdsstater verden over er underlagt et enormt krydspres”

SOCIAL VIRKSOMHED – EN VELFÆRDSFORNYER?

AF ALEC CARLBERG, SOCIAL ENTREPRENØR
OVERSAT AF TABITA WULF WRIGHT

Magten over virksomheden skal ligge hos dem, som arbejder i virksomheden. Rollerne mellem det offentlige og virksomheden skal være tydelige, afklarede og accepterede af begge parter. Det er en forudsætning for, at den sociale virksomhed kan blive en inspirerende del af velfærdssystemet i Sverige, mener artiklens forfatter, som giver et svensk perspektiv på socialøkonomiske virksomheder.

B

egrebet social virksomhed kan misbruges, hvis det ikke opfylder de krav, som stilles til en social virksomhed. Mere om det senere i teksten. Der fokuseres på den sociale virksomhed som en relativt ny og voksende rehabiliteringsform. Hvor omfattende er den sociale virksomhed i Sverige? Ifølge Tillväxtstverket fandtes der i 2010 sammenlagt 207 virksomheder med ca. 7000 ansatte. Det er uden tvivl et relativt forsigtigt skøn. Det interessante er, om disse virksomheder har potentiale til at vokse i antal, og hvor mange personer de kan komme til at beskæftige. Derudover er der to spørgsmål, som man bør stille. Dels hvilke personer de sociale virksomheder skaber job til, dels hvad disse virksomheder kan bidrage med i et samfundsøkonomisk og et velfærdspolitisk perspektiv.¹

Blandt de, som arbejder i sociale virksomheder, gælder det for den overvejende dels vedkommende - og nogen gange for alle - at de af forskellige årsager ikke har adgang til det ordinære arbejdsmarked. To almindelige grunde til ekskluderingen fra arbejdsmarkedet er psykisk og fysisk sygdom og alkohol- og narkomisbrug. Langtidsarbejdsløshed, handicap, og anden etnisk oprindelse end europæisk er andre almindelige årsager, som gør det svært at få fodfæste på arbejdsmarkedet. Her har den sociale virksomhed endnu ikke fået sit gennembrud. Ud fra et velfærdsperspektiv er det først og fremmest social-, sundheds- og arbejdsmarkedssystemet, som aflastes hvis den sociale virksomhed fungerer og vokser, og dermed forvandler klienter, patienter og langtidsarbejdsløse til produktiv arbejdskraft om end i forskellig grad.

HANDLINGSPLAN DEFINERER SOCIALØKONOMISKE VIRKSOMHEDER

Det er den gode vilje, som karakteriserer den politiske indstilling til sociale virksomheder, også på tværs af de politiske blokke. Den politiske højrefløj ser i sig selv positivt på ideen om virksomheder og på det, at mennesker selv tager fat i deres problemer. På venstrefløj er man optaget af den korporative tanke, som ofte ligger bag opstarten og driften af den sociale virksomhed. Inden for arbejderbevægelsen findes der også en traditionsrig historie af magtesløse mennesker, som har sluttet sig sammen for at skabe egne virksomheder. Både HSB (Sveriges største korporative boligforening. Red) og Konsumentkooperationen er til bage i tiden etableret ud fra et "nedefra" perspektiv.

Den svenske regerings ministre har været flittige besøgere på sociale virksomheder, og er blevet imponerede af, hvad de har set. I foråret 2010 tog regeringen initiativ til en handlingsplan for arbejdsintegrerende sociale virksomheder². Regeringen vil med sin plan udvikle og styrke den sociale virksomhed for at modvirke den udelukkelse, som er koblet til arbejdsløshed. Handlingsplanen definerer i fire punkter den sociale virksomhed som:

- Virksomheder, der har et overordnet mål om, at integrere mennesker som har store vanskeligheder med at få/og eller beholde et arbejde i arbejdsliv og samfund.
- Virksomheder, som skaber deltagelse for medarbejderne gennem ejerskab, aftaler eller på andre veldokumenterede måder.
- Virksomheder som hovedsageligt reinvesterer sine fortjenester i egne eller lignende virksomheder.
- Virksomheder som er organisatorisk uafhængige af offentlig virksomhed.

Der findes andre definitioner både i Sverige og inden for EU af, hvordan sociale virksomheder skal drives og afgrænses³. Regeringens fire punkter kan rummes inden for det almindelige syn på hvad en social virksomhed er.

Den sociale virksomhed forekommer i forskellige former på samme måde som de kommercielle. Nogle er relativt store, med op til 150 medarbejdere, mens andre er små med kun en håndfuld medarbejdere. Virksomhedens kunder er overvejende at finde inden for den offentlige sektor, men langt fra kun der. Arbejdskraftens stabilitet og produktivitet varierer i traditionel betydning stort. I de henseender er forskellene betydelige mellem en korporativ hundedagpleje, som ejes og drives af udviklingshæmmede, og en virksomhed, som drives af tidligere misbrugere. Eksemplet med hundedagpleje kan ses som en habiliteringsvirksomhed, mens virksomheden som drives af tidligere misbrugere, kan ses som en rehabiliteringsvirksomhed.

INGEN CHANCER I KOMMERCIELLE VIRKSOMHEDER

De erfaringer og kundskaber, som gennemgås i

denne tekst, tager hovedsageligt udgangspunkt i virksomheder, som drives af mennesker med tidligere eller nuværende stof-relaterede problemer⁴. I disse virksomheder vælger en del medarbejdere at blive, fordi det giver mulighed for at skabe en erhvervmæssig karriere, mens andre ser arbejdet og det at bo på virksomheden som midlertidigt, til man er rehabiliteret og kan søge et arbejde på det ordinære arbejdsmarked.

En person, som søger til en social virksomhed for at blive rehabiliteret fra sin afhængighed af stoffer, vil ikke, i den tilstand personen befinder sig i, kunne blive ansat af en eneste kommerciel virksomhed. Det er den virkelighed, som de sociale virksomheder må forholde sig til. En analyse af den potentielle arbejdskrafts tilstand viser, at den har en del mildest talt besværlige kendetegn. De personer, det handler om, har langvarig arbejdsløshed bag sig, de har ingen fast bopælsadresse, og de er i en dårlig fysisk og psykisk tilstand.

De har dårlige tænder, de mangler pensionsopsparing, de har ikke noget kørekort, og de har bevæget sig i kriminelle miljøer præget af alkohol og stoffer. En bolig i et stoffrit miljø kan være et af de behov, som er akut, og som relativt enkelt kan løses inden for rammerne af den sociale virksomhed. Men hvordan forholder det sig med mere komplicerede psykologiske problemer?

Dårlig selvfølelse har ført til isolering fra det samfund, som vi andre har valgt at kalde det normale, og som den rehabiliteringssøgende så gerne vil være en del af. Isoleringen viser sig i dagligdagen som en manglende evne til, at omgås og kommunikere med omgivelserne. En manglende evne til at ”falde ind”. Så længe de forskellige aspekter af hverdagslivet skaber rædsel, isolation og opleves som angstfyldt bliver stoffernes ”naturlige” fællesskab i subkulturen en stadigt nærværende fristelse.

Ud fra analyser af den kommende arbejdskrafts fysiske, psykiske og psykologiske status skal der være en organisation, som giver de, som søger til virksomheden, en chance for på sigt at forbedre deres situation. Af den enkelte kræves, at han eller hun aktivt har valgt at søge til virksomheden. Det dur ikke, at rehabiliteringsforøget i bund og grund bygger på en andens forhåbninger. Den ”anden” kan være en forælder, en partner, et barn, en socialrådgiver, eller et påtvunget arbejdsmarkedsprojekt man deltager i for at få lov til at beholde kontanthjælpen. Det betyder, at den hjælpesøgende tiltros en vedvarende evne til at tage egne og afgørende beslutninger, selvom misbruget er tungt og har varet længe.

Indsigten i individets manglende selvfølelse – ikke at forveksle med selvtillid – er rehabiliteringens absolutte udgangspunkt. Det vil sige igangsættelse af rutsjebanelignende empowermentprocesser hos den enkelte indenfor rammerne af den sociale virksomhed⁵.

ORGANISERINGEN SKAL UNDERSTØTTE DEN ENKELTES UDVIKLING

Udfordringen er, at organisere arbejdet og arbejdspladserne på en måde, så der både opstår individuelle og kollektive egenmagtsproces-

ALEC CARLBERG

Alec Carlberg, social entreprenør, der har en lang historie i og med socialt arbejde. Han var i mange år chef på RFHL (Riksförbundet för hjälp åt narkotika och läkemedelsberoende - fra 2012 Rättigheter, Frigörelse, Hälsa, Lika-behandling). I dag er han bestyrelsesformand for Rainbow Sweden, som er en sammenslutning af klientorganisationer, som arbejder for at mindske misbrug, kriminalitet og social udstødelse. Carlberg var initiativtager til og en af grundlæggerne af det fremgangsrige kooperativ Basta i Nykvarn i Sverige. Han er hædersdoktor ved Universitetet i Lund.

alecalec@bredband.net

“Det interessante er, om disse virksomheder har potentiale til at vokse i antal”

“De velfungerende virksomheder har en decentraliseret organisation, hvor magtstrukturerne er tydelige og synlige”

ser. I begyndelsen er hovedformålet med arbejdet derfor ikke produktionen af varer og tjenester i sig selv eller de erhvervsmæssige kundskaber, man vinder. Både produktionen og erhvervsmæssige kundskaber er bi-effekter i begyndelsen af rehabiliteringsprocessen. Men de er meget vigtige og på længere sigt afgørende for varig effekt af rehabiliteringen. Arbejdspladsens primære opgave er at være et ”laboratorium for hverdagskommunikation” gennem intensivt samvær i løbet af arbejdsdagen. Det betyder, at arbejdet skal ske i arbejds hold, og at individuelt arbejde ikke kan accepteres, eftersom det ikke giver praktisk øvelse i at håndtere de hverdagssituationer, som opstår indenfor rammerne af produktio- nen. Arbejdstider skal holdes, konflikter skal løses, tekniske løsninger skal findes, arbejdsfordelingen skal bestemmes, kvalitet i produktionen skal opretholdes og så videre.

Det, som finder sted i produktionen er reelt, det er ikke en pseudobeskæftigelse. Salgstallene er et af beviserne på, om produktionen er rigtig eller ej. Her er en del faldgruber, som skal undgås. Eksempelvis bevidst underprissætning af varer og tjenester. En pris under den almindelige markedspris skaber vrede kommercielle konkurrenter. Ud fra et empowermentperspektiv er et andet alvorligere problem, at salg til underpris signalerer, at produkterne er af ringere kvalitet end konkurrenternes. Vi er ikke lige så dygtige som dem, eller endnu værre - køb af os, fordi vi er tidligere misbrugere. Sådanne spekulationer svækker i stedet for at styrke medarbejdernes selvfølelse. En yderligere faldgrube er, hvis produktionen kun har legoklods-karakter. Produktionen skal være udfordrende og muliggøre, at medarbejderne har mulighed for at udvikle deres erhvervssevne. Alt for ofte savnes dette aspekt i de forskellige arbejdsmarkedspolitiske tiltag. Det forudsættes, at den arbejdsløse kun skal kunne klare uengageret og enklere rutinearbejde. Samme fejl gøres også alt for ofte af de sociale virksomheder.

De velfungerende virksomheder har en decentraliseret organisation, hvor magtstrukturerne er tydelige og synlige. Det er en organisation med mange ansvarsfunktioner, som giver medarbejderne chancen for at avancere indenfor virksomheden. En ofte overset rolle er økonomistyringen. Udnyttet på den rette måde kan den anvendes til at skabe både individuelle og kollektive empowermentprocesser. At medarbejderne forstår og er engagerede i arbejdet med budgetter og løbende opfølgninger af arbejdspladsens plus og minus i kroner og øre, skaber et ansvar og en ”vi”-følelse, som både virksomheden og den enkelte medarbejder får det godt af. Få andre rehabiliteringsformer, om nogen, giver denne mulighed.

STIL KRAV OM GODE PRODUKTER OG GOD SERVICE

En fremgangsrig virksomhed opfylder visse krav for at kunne få og beholde sine kunder. Produkterne skal være attraktive og holde en høj kvalitet, og de skal leveres til aftalt tid. Kunden skal føle sig mødt af et serviceminded personale. Sammenfattende skal virksomheden opbygge en langsigtet kapital af tillid hos kunden. Disse krav står i modsætning til livet som gademisbruger. Stofmarkedets produkter er foragtede og

skræmmende for offentligheden. Kvalitet i livets forskellige aspekter – muligvis med undtagelse af stoffernes kvalitet – står ikke i høj kurs hos den aktive misbruger. Tiden er flydende, det, jeg lovede at gøre i dag, kan jeg måske lige så godt gøre i morgen eller måske overhovedet ikke. Langsigtethed og en venlig imødekommethed er ikke det, som kendetegner en misbrugers relation til andre mennesker.

Virksomhederne kræver af deres medarbejdere, at de tager ansvar, hvis de skal blive vellykkede. Jo større og tydeligere magten og indflydelsen er over virksomheden, desto større krav kan der også stilles til den enkelte medarbejders engagement og opførsel. Magten over virksomheden er derfor et afgørende spørgsmål. En social virksomhed bør være brugerstyret, hvilket indebærer, at den bør ejes og/eller styres af de, som dagligt har valgt at arbejde der.⁶ Dette bidrager til at ændre medarbejdernes identitetsopfattelse, fra at være misbruger eller tidligere misbruger til at blive respekteret som en professionel mand eller kvinde.

HVAD SKAL SOCIALE VIRKSOMHEDER?

Sociale virksomheder kan anvendes som eksplícitte habiliterings- eller rehabiliteringsvirksomheder. Men de kan også etableres ”alene” for at skabe arbejdspladser for langtidsarbejdsløse, som har svært ved at komme ind på arbejdsmarkedet selv under en højkonjunktur. Her ligger et enormt vækstpotentiale. Teknikere og fagfolk med indvandrerbaggrund indenfor byggebranchen skulle eksempelvis kunne starte egen virksomhed som ”integrationsvirksomhed”, i begyndelse med støtte fra SFI (Svensk för invandrare, Red.), arbejdsformidlinger, jobcentre og med adgang til virksomhedsrådgivning og startkapital. På lignende måde som sociale virksomheder for stofafhængige har sine specielle krav til, hvordan de er organiserede og drives, så har de arbejdsløse bygningsarbejdere deres specifikke behov, der skal tages hensyn til. Hver målgruppe må foretage sin egen analyse, som klargør hvilke behov virksomheden skal opfylde.

Som så ofte indenfor det sociale felt eksisterer en risiko for, at gode ideer og metoder bliver mode eller trend for derefter at afvises og forkastes. Den risiko eksisterer også for de sociale virk-

somheder. Oplagte trusler kan allerede identificeres. For det første at de, som driver virksomheden, ikke tager selve virksomhedens produktion og salg alvorligt. Hvis de ikke gør det, kommer de offentlige kunder ved eksempelvis licitation heller ikke til at gøre det. Både medarbejderne og kommunen kommer til at opfatte virksomheden som et offentligt finansieret dagcenter under dække af begrebet social virksomhed. En sådan "virksomheds" overlevelse er overladt til kommunens krav og gode vilje. Magten over virksomheden skal ligge i hænderne på de, som arbejder i virksomheden. Rollerne mellem det offentlige og virksomheden skal være tydelige, afklarede og accepterede af begge parter. Først da kan den sociale virksomhed blive den inspirerende del af velfærdssystemet i Sverige, som den allerede er i visse dele af Europa.⁷ ●

Artiklen blev bragt først gang i det svenske tidsskrift "Sociologen" nr. 7/2010. Original titel: Socialt företagande – en välfärdsförnyare?

“Som så ofte indenfor det sociale felt eksisterer en risiko for, at gode ideer og metoder bliver mode eller trend for derefter at afvises og forkastes”

LITTERATUR RELATERET TIL EMPOWERMENT OG SOCIALE VIRKSOMHEDER:

- Askheim, O. P. & Starrin, B. (red) (2007) *Empowerment i teori og praktik*. Malmö Gleerups
- Carlberg, A. (2007) *Framtidens företagande – om socialt företagande och entreprenörskap*. Stockholm: ESF Nutek
- Heule, C (2005) *Makt, Kön & identitet. En utvärdering om att vara kvinna* på Basta. Socialhögskolan Lund
- Mattsson, E & Olsson, J (2009) *Det mänskliga företaget*. Premiss förlag.
- Meeuwisse, A (2001) *Ett högrisk projekt – om missbruksrehabiliteringen* på Basta.
- Tengqvist, A et. al. (2007) *Kärnan av empowerment*. Stockholm: Kvinnoforum förlag

NOTER

1. Som eksempel på et socioøkonomisk årsregnskab se "Ur ett samhällsperspektiv – en introduction till ett socioekonomiskt bokslut" Nilsson, I & Wadeskog, A (2006) Nutek.
2. "Handlingsplan för arbetsintegrerande sociala företag" antaget på regeringssammanträde 2010.-04-22
3. En I EU sammenhæng ofte anvendt definition er lavet af forskningsnetværket EMES; European Research Network
4. Erfaringerne er først og fremmest hentet fra Basta Arbetskorporativ og Prima Gruppen (tidligere Johanneshov)
5. I denne tekst anvendes empowerment og egenmagtsprocesser som synonyme begreber. Begreberne er ikke indlysende eller alment vedtagne. For en mere udførlig beskrivelse af, hvad der menes i denne sammenhæng, se "Empowerment och social mobilisering" Carlberg, A. (2005) Nutek
6. Interessen for brugeragt, brugerindflydelse, brugermedvirkning med mere er de seneste år steget markant. SKL støtter og finansierer forskellige projekter som har til formål at skabe øget brugerindflydelse. Socialhögskolan i Lund samarbejder med klientorganisationernes paraplyorganisation Rainbow i kurset "Social mobilisering", hvor socialrådgiver- og brugerstudenter læser sammen i fem uger. Ved godkendt gennemførelse får studenter fra brugerorganisationerne 7,5 universitetspoint.
7. En beskrivelse sociale virksomheder med europæisk udsyn kan findes i bogen "Det mänskliga företaget" Mattsson, E & Olsson, J (2009) Premiss förlag.

